

BEZDOMNI PSI

Ljudi neumorno traže razloge zbog kojih bi trebalo da putuju kao da bi putovanje moralo da bude racionalno objašnjeno i motivisano. Obično idemo **nekud** i treba tamo da **uradimo** nešto. Taj razlog mora biti razuman: videti, doživeti, obaviti, kupiti, objasniti, pronaći, istražiti, ispratiti, proveriti.

Sve više osećamo potrebu da opišemo svoje putovanje. Kad se na to i odlučimo, naše putovanje pretvara se u misiju, čak i najhaotičnija trasa postaje hodočasničko putešestvije. Izmisliti temu putovanja težak je zadatak (najgore što može da nas snađe jeste drugi čovek koji piše o istoj temi). Nema sumnje da su već odavno minula vremena pohoda u potrazi za izvorima reka ili izgubljenim plemenima, polako se iscrpljuje i poriv traganja za sopstvenim korenima ili ekspedicija u muzeje, koja je tako značajno uticala na putopisni esej pre epohe interneta. *Unus Mundus*, u kojem smo se našli nakon plišane informatičke revolucije, nameće nam globalne teme, a nov senzibilitet traži izlaz iz nepojamno naraslog ljudskog ega.

Žan Rolen, francuski pisac i novinar, našao je za sebe takvu temu – *feral dogs*, divlji, ulični psi. Pridev *feral* na engleskom jednostavno znači podivljao. Autor često koristi tu reč, iskrivljujući ponekad njeno značenje, što za čitaoca postaje polazna osnova za autorovu nesvesnu igru rečima. Pas koji je izbačen van granica ljudske civilizacije i ostaje izvan ljudskog domašaja i brige, postaje „uličar“ – ojađen, napušten, izbačen.

Teško je pisati o sudbini takvih životinja a ne skliznuti pritom u sentimentalizam ili pak u opise svireposti. Rolen za svoju priču pronalazi poseban i originalan jezik. Njegova priča meandrira negde između reportaže i putopisnog dnevnika. Pripovedač, čovek nemirnog duha, ali istovremeno i refleksivni posmatrač, pronalazi jedinstvenu perspektivu koja tvrdoglavo prenebregava to što vidi običan putnik (i njegovi vodiči), stižući do mesta do kojih on nikada neće zabrazditi – do iverice civilizacije, naličja stvarnosti koju pokazuje televizija. Rolen zaviruje onde gde ne želimo da gledamo, a ako i pogledamo – ne želimo da vidimo. Ovaj narator ima oštro oko, pomalo je očajnički hrabar i neumorno budan. Zauzima ironičnu distancu prema tome šta opisuje, ali i prema samome sebi. Nije sentimentaln, ne otkriva naprečac svoja osećanja, ne pada u iskušenje da osuđuje. On je hladnokrvan, povremeno i sarkastičan. A ispod svega toga je, u to uopšte ne sumnjamo, osetljiv i duboko zabrinut za sudbinu junaka. Ne okleva, takođe, da opiše svoje reporterške poraze. Neuspele ekspedicije takođe su tema – i to kakva! Melanholični opis ekspedicije s australskim stražarima, koji očajnički vode rat do istrebljenja s dingo psima, daleko

je od Hemingvejevih opisa. Ovde lovce tišti osećanje apsurdna i nemoći u toj čudnoj situaciji – s jedne strane su podivljali bezdomni psi koje su u Australiju doneli preci, a s druge strane tanka žičana ograda koja štiti brižljivo uzgajane ovce na celom kontinentu.

Rolen dosledno i natenane postavlja određenu tezu: pas lotalica je političan. Ti psi, koji nemaju nikakva prava i o kojima ponekad (retko) brinu starije žene ili ih štite skromne lokalne inicijative, postaju predmet političkih igara i brzo se pretvaraju u njihove žrtve – naročito za vreme velikih ratova i oružanih sukoba, ali i u mirnodopska vremena. Tamo gde nema društvenog konsenzusa, pored ljudskih žrtava pojavljuje se bezglasna masovna grobnica ubijenih životinja koje niko i ne pominje. Od Tanzanije, preko Ruande, Bangkoka, pa do Kaira, Santjaga i Moskve svedočimo kako se nemiri u svetu ljudi odražavaju na konkretan položaj životinja.

Autor primećuje određenu pravilnost: nova vlast, bez obzira na to da li je rezultat puča, prevrata, nedemokratskih ili demokratskih izbora, uvođenje reda često počinje od suzbijanja pseće pošasti. Svaki projekat sanacije pre ili kasnije koristi taj argument, kao da su ti čopori životinja koje su iz domova pravo na ulicu izbacili njihovi vlasnici nekakva simbolička, otvorena arhetipska opasnost za ljudski poredak. Kao da od istrebljenja uličnih pasa zavise temelji novog društva. Tako su počele progresivne Ataturkove reforme i prvi koraci modernizacije Turske kad su hiljade zlosrećnih pasa lotalica odvezli na malo udaljeno ostrvo bez vode ostavivši ih da pocrkaju u mukama (epitet „zlosrećni“ ovde je sasvim na mestu). Tu praksu su nastavili partizani Sjajnog puta¹ koji su vešali pse lotalice, a takve krstaške pohode na pse izvodili su u doba Čaušeskua u Rumuniji. Slično je važno i za civilizacijska dostignuća, kakve su velike sportske manifestacije – akcije „čišćenja“ Moskve, u jeku priprema za Olimpijadu 1980. godine ili ne tako davnih pompeznih Olimpijskih igara u Atini 2004. godine – zbog čega bi svi trebalo da se stidimo narednih stotinu godina.

U Rolenoj knjizi pas skitnica postaje takođe glavni junak suptilne analize potukačkog života i srodnog mu fenomena praputovanja dve vrste koje žive jedna kraj druge: *Homo sapiens* i *Canis lupus familiaris*. Barijere i razlike koje je *Homo sapiens* izmislio ne bi li se distancirao od ostalih vrsta čvrsto opstaju zahvaljujući prećutnom dogovoru društva. Imaginarni zid koji ih razdvaja počinje da puca na marginama ljudskog društva gde su psi lotalice neraskidivo vezani za svet bede i gde su se zajedno s mnogim drugim bićima (među kojima je *Homo sapiens*) obreli daleko od blagodeti civilizacije. Etolozi koji proučavaju

¹ Misli se na radikalnu gerilsku marksističku organizaciju Svetli put (*Sandero luminoso*) u Peruu, koja je počela da deluje početkom osamdesetih godina XX veka. Ona je optužila Peruansku komunističku partiju da je revizionistička, te je napadala mnoge njene istaknute članove. Nakon što su vlasti ignorisale pobunjeničku akciju rušenja biračkog mesta i preuzimanja glasačkih kutija u jednom mestu u Peruu 1980. godine, aktivisti Svetlog puta su povećali pse na gradskim svetiljkama u Limi. Tablice okačene na tela životinja imale su ispisano ime Denga Sjaopinga, lidera Komunističke partije Kine iz tog perioda kojeg su ortodoksni komunisti videli kao „revizionistu“ i izdajnika Velike proleterske kulturne revolucije u Kini. (*Prim. prev.*)

ponašanje pasa lualica tvrde da su mnogi od njih „suptilni psiholozi“ koji u masi umeju da prepoznaju osetljive i samilosne jedinke (mahom decu ili starije ljude). Dajući primer Velike Moskve, jedne od najvećih aglomeracija na svetu, Rolen pokazuje koliko mnogo su političke i društvene promene uticale na položaj pasa lualica – trajno se povezavši s konstantno rastućom populacijom prosjaka i skitnica, oni su – na kraju – iskoristili i sve prednosti rasta životnog standarda. Istina, siromašni postaju siromašniji, ali su zato smetlišta bogatih savršeno snabdevena. Novonastale biotope nastanjuju drugačiji psi – najzapušteniji i najizmučeniji su oni s postindustrijskih prostora, mnogo bolje se drže oni u blizini golf-terena, tamo hrabro opstaju čak i najosetljivije vrste.

Pas lualica može biti najbolji pretekst za veliki put oko sveta. Knjiga počinje i završava se na tom istom mestu – u Ašhabadu – gde se autor nada da će pronaći prve predstavnike udomljenih pasa. Pas – lajtmotiv – odvešće nas tamo gde ne možemo razgledati ni crkve ni muzeje, gde nema plaža s diskotekama i bulevara s buticima. Tu su deponije smeća, stračare, prazni pijačni trgovi, građevinski tereni, industrijski prostori i sporedni koloseci. I baš takav deo sveta postaje nam blizak. Ulice u kojima „noću psi preuzimaju na sebe brigu o usamljenim ljudima, a posebno o pijancima, prateći ih do kuće i ne očekujući ništa zauzvat“, kako to šaljivo opisuje Rolen, postaju bliže srcu nego krcata šetališta.

To novo gledište za eventualnog turistu, koje predlaže Rolen, podstiče nas da prihvatimo potpuno drugačiju perspektivu – da se iz turiste preobrazimo u skitnicu, da kao pas usporimo hod, da se neplanski vraćamo na ista mesta, njuškamo naokolo, zapisavamo stubove i odmaramo se iako nismo umorni, da bismo potom naglo poskočili i pojurili kud god nam padne na pamet. Da se oslobodimo ustaljenog šematizovanog zapadnjačkog načina života i prihvatimo prosti nauk „uličara“ koji „poštuju mir parkova i skverova, vole da defiluju, naročito kad se proslavlja Gloria Navales,² naravno, ako ih pre toga niko nije otrovao, i koji rado trčkaraju po ulicama bez ikakvog cilja“.

Ta sjajno napisana i dirljiva knjiga posvećena belosvetskim psećim klošarima oslikava lice drugačije stvarnosti, trećerazredne i marginalizovane, ali stvarnosti koja postoji paralelno s ljudskom gradeći s njom složene odnose i uvlačeći u tu međuslovljenost mnoge od nas. U mojoj porodici prepričava se ovakva priča: baba i deda su imali psa, velikog i snažnog. Na početku 1946. godine, kad su napuštali dom noseći sa sobom tek toliko imetka koliko su mogli da uprte prilikom selidbe u Zapadne zemlje,³ nije im bilo dozvoljeno da

² Čileanski nacionalni praznik (špan. *Día de las Glorias Navales*) – Dan mornarice – koji se proslavlja 21. maja svake godine u znak sećanja na mornaričku bitku u mestu Ilike koja se dogodila 21. maja 1879. godine tokom Čileansko-peruanskog rata na Tihom okeanu. (*Prim. prev.*)

³ Nakon Drugog svetskog rata, odlukama Krimske i Postdamske konferencije isrcrtana je nova mapa Poljske i sproveden je proces repatrijacije. Teritorija Poljske pomerena je na zapad i podsećala je na teritoriju Pjastovske Poljske. U zamenu za neke delove istočne Poljske koje su pripale Sovjetskom Savezu, Poljska je dobila nemačke teritorije istočno od linije Odra–Nisa. Milioni Nemaca preseljeni su u novu Nemačku dok su nove zapadne i severne delove Poljske nastanili Poljaci „preseljeni“ iz istočnih regiona koji su novim sporazumima pripali Sovjetskom Savezu. (*Prim. prev.*)

u voz unose životinje. Iz čitavog tog doba repatrijacije moj otac, tada desetogodišnjak, zapamtio je samo to. Očaj zbog gubitka psa. Pas je nastavio da stražari kraj napuštenog doma, sam, odbačen, uvreživši se tokom godina u našem zajedničkom sećanju kao mitologizovana i bolna figura osećanja krivice, gneva i bespomoćnosti.

Izvornik: Olga Tokarczuk, „Feralne psy“, u: *Moment niedźwiedzia*, Wydawnictwo krytyki politycznej, Warszawa, 2012.

(S poljskog prevela Jelena H. Jovanović)